

Joy Palmer – Philip Neal: A környezeti nevelés kézikönyve

Körlánc Környezeti Nevelési Program 1998, InfoGroup Kft. Könyvek 7. 252 o.

Újabb remek kötettel gyarapodott a *Körlánc kiadványok* sora. A szerzők mesteri módon foglalják össze a környezeti nevelés legfontosabb alapfogalmainak, egyben kitekintést adva a magyar olvasóknak elsősorban az angol nyelvterületen folyó munkáról, a téma megközelítési módjáról, ötleteket adva a magyar tanárok kezébe. *Havas Péter* érdeme a könyv végén található magyar vonatkozású kiegészítő rész.

Az iskolai környezeti nevelés jelentősége napjainkban már világszerte elismertté vált, hazánkban is a Nemzeti Alaptanterv egyik fontos elemét képezi, melynek kötelező jelleggel meg kell jelennie az iskolák helyi tanterveiben is.

A könyv legelső fejezete egy érdekes felmérés rövid összefoglalóját tartalmazza, miszerint az emberek természeti környezetért érzett aggodalmának a fejlődését vizsgálták a durhami egyetemen. A válaszokat a következő főbb kategóriákba lehetett osztani, mint: maga a természet, iskolai oktatás, szülők hatása, különböző szervezetek hatása, a média hatása, barátok, katasztrófák, szülővé válás, hobbi, vallás. Ezt követően rövid áttekintést kapunk a környezeti nevelés történetéből. Magát a terminust 1965-ben alkalmazták először, első meghatározása pedig 1970-ből származik. Az első hivatalos kormányzati nyilatkozat 1975-ben született, melynek lényeges eleme az, hogy új típusú viselkedésmintákat kell kialakítani a környezettel kapcsolatban. Az Európai Közösségben 1988-ban határozták el, a környezeti nevelést az iskolák hivatalos keressztantervi témakörékként kell szerepeltetni. Hazánkban a NAT 1998-as bevezetése tette kötelezővé a téma szerepeltetését az iskolák helyi tanterveiben.

A további fejezetekben betekintést kapunk az Angol Nemzeti Tanterv környezeti nevelést tartalmazó elemeibe, majd az iskolai megvalósítás lehetőségeire sok-sok ötletet, példát. A szerzők fontos elemként emelik ki, hogy a környezeti nevelés lényegében tudományközi, s hatását a teljes iskolai tanterven keresztül fejti ki, mely sokrétű megközelítésmódot tesz lehetővé. A környezeti nevelés elemeit tartalmazhatják például a természettudományok, a földrajzot általában külön említik, a műszaki ismeretek feldolgozásával foglalkozó tantárgy, a matematikai tárgyak, elsősorban a különböző mérési eredmények kiértékelésére vonatkozóan, de a matematika feladatok szövegei is lehetnek környezeti témájúak, az angol (az anyanyelvi tantárgy), történelem stb. Olyan célkitűzéseket jelölnek meg, melyek a tanulás három dimenzióját tükrözik, mint ismeret, készségek és hozzáállás (napjainkban ezt attitűdnek nevezzük).

Az ismeretek a környezettel kapcsolatos ítéletalkotási képesség alapjául szolgálnak, mint: az emberi tevékenység környezetre gyakorolt hatásai, a legfontosabb környezeti problémák ismerete (üvegházhatás, savas eső, ózon stb.), környezeti változások a múltban és a jelenben, a környezettel kapcsolatos törvénykezési kontroll, a környezeti problémák kapcsán keletkező konfliktusok. A készségek fejlesztése során kiemelt gondot fordítanak a kommunikációs készség fejlesztési lehetőségeire, továbbá lényeges elemként kezelik a számtani, ismeretelsajátítási, probléma-megoldási készséget, és az információs technika területén való jártasságot. A hozzáállás fejlesztésének kiemelt része a pozitív attitűdök kialakítása a természet iránt, mely a következő személyiségjegyek fejlesztését kívánja meg, mint: a természet és más élőlények tisztelete, gondoskodás, törődés, mások nézeteinek, véleményének tiszteletben tartása, tolerancia, szellemi nyitottság, a bizonyítékok és a racionális érvelés iránti tisztelet.

A környezeti nevelés vezérfonalául a következő hármast tartják fontosnak, melyet a különböző témák feldolgozási lehetőségeinek számbavételekor konkrétan, példákon keresztül, be is mutatnak: a *környezetről* szóló oktatás (alapvető ismeretek megjelölésére szolgál), a környezet *érdekében* folytatott oktató-nevelő munka, oktatás a *környezetben* (kutatói, vizsgálati munkák, a közvetlen tapasztalatszerzés biztosítása).

Nagyon sok helyen emelik ki a szerzők a következőket *„kifejezetten fontos szerep jut a gyerekek azon képessége fejlesztésének, amely segítségével meg tudják vitatni az egyéni értékek, nézetek és döntések különböző kérdéseit a környezettel való interakció viszonyában”*.

Sok helyen hangsúlyozzák, hogy a környezeti nevelés alkalmával változatos tanulói feladatokat kell adni, és ezek adjanak lehetőséget a gyerekek számára, hogy sokféle készséget használjanak, mégpedig olyanokat, amelyek mind jelenlegi életükben, mind pedig a majdani felnőtt életükben is fontosak lesznek. Tegyük próbára a pedagógusok a gyerekek szellemi alkotói képességeit, hagyják, hogy fogalmazzák meg elképzeléseiket, társikkal együttműködve, csoportokban dolgozhassanak. A gondolatébresztő, a gyerekek fantáziáját megmozgató

feladatok gondolkodásra, vitára és döntések meghozatalára serkentik a tanulókat. Szembesülnek e közben azal is, hogy a legtöbb környezeti probléma esetében nem létezik „egyedüli helyes megoldás”, a helyi döntéseknek globális hatásai is lehetnek, a döntésekért felelőséget kell vállalni, melynek meghozatalában gyakran etikai szempontok is szerepet játszanak. A tanulóknak lehessen kérdezni munkájuk közben, kiválaszthatassák a kellő forrásokat, információhordozókat, eredményeiket megfelelően lejegyezhessek. A környezeti nevelés lehetőséget teremt a gyerekek holisztikus, az egész személyiség fejlesztésére.

Fogalokoznak a szerzők a gyerekeknek az alapfokú iskolából a középfokú iskolába való átmenetének nehézségeivel, mely hazánkban sem problémamentes. A középfokon előfordulhat, hogy olyan témát akar feldolgoztatni a tanár, melyet sok tanuló épp előző évben már feldolgozott, ugyanabban az oktatóközpontban. Erre a problémára megoldásként csak a tanárok közti információcsera adhat megoldást.

Az iskolák környezeti nevelésének megszervezéshez egy, a tantestületben dolgozó úgynevezett „környezeti nevelési koordinátor”-t javasolnak, aki megtervezi a különböző iskolai projekteket, összehangolja az egyes feladatokat a különböző tantárgyakat tanító kollegákkal, szervezi az iskolában és az iskolán kívüli tevékenységeket. Tartja a kapcsolatot a különböző helyi és országos szervezetekkel, és a környező iskolákkal, hogy programjaikat összehangolják. Nem hallgatják el a szerzők ennek a feladatkörnek a nehézségeit sem, a különböző szakos tanárokat sok esetben ott sem könnyű rávenni arra, hogy a környezeti témáknak időt szenteljenek saját szakóráikon.

Az utolsó fejezetben kitérnek a szerzők a tanulói munka értékelési lehetőségeire. Felhívják a figyelmet arra, hogy *„időt kell szakítani a dolgok megbeszélésére, az egyes tanulók és tanulói csoportok kikérdezésére, s az írásbeli kommunikáció különböző formáira is”*.

A könyv végén az összes magyarországi környezeti neveléssel foglalkozó intézmény és társadalmi szervezet felsorolása, és azok főbb adatai vannak csokorba szedve, amely Havas Péter munkája, a hazai környezeti neveléssel kapcsolatos főbb dokumentumok gyűjteményével együtt. Az I. részben a Környezetvédelmi Törvény környezeti neveléssel foglalkozó 54. és 55. paragrafusa olvasható. A II. részben részletek találhatóak a Nemzeti Környezet-egészségügyi Akcióprogramból, melyből két részt emelek ki. Az egyik, hogy hiányként jelentkezik a pedagógusképzésben az, hogy nem kap minden tanár szakos hallgató képet a környezeti és egészségnevelési feladatokat illetően. A második, hogy célkitűzésként kezeli a környezet-egészségügyi témák megjelentetését a vizsgarendszerben is, mind az Alapvizsgán, mind pedig az érettségien. Ugyanakkor leszögezi, hogy a nevelésnek *„nemcsak leíró jellegű ismeretekre, hanem a gyerekek konfliktuskezelési kultúrájára, döntési és kockázatbecslési képességei fejlesztésére, együttműködési készségeire is kell, hogy irányuljon”*. A III. részben az OECD ENSI jelentését tárja az olvasók elé a magyarországi környezeti nevelés helyzetéről. Elismerve az eredményeket, az ajánlások közt rámutat a jelentés a helyi pedagógiai hagyományok problematikus voltára, melyek főbb jellegzetességei: a tudásanyag dominanciája, a túlzott specializáció, melynek következtében a komplex és életszerű helyzetek nagy része figyelmen kívül maradhat, a tanítási módszerek túlnyomórészt ismeretközvetítő jellege, mely nem bátorít újszerű alkalmazásokra, a felülről lefelé történő kommunikáció dominanciája. E tradicionális kultúra megváltoztatásának szükségességére jelen könyv is rámutat, újszerű megoldások bemutatásával együtt. A mellékletben Havas Péter felhívja a figyelmet arra, hogy az ajánlás nyomán történt erőfeszítések eredményeképp az Országos Tantervbank megrendelésére számos olyan környezeti nevelési tanterv készült, amely már figyelembe veszi, és alkotó módon használja az új pedagógiai módszereket is.

Radnóti Katalin